ISSN 2277-8071
DOI PREFIX 10.22183

SPECIAL ISSUE

Indexed in the ICI Journals Master List

RESEARCH NEBULA

An International Refereed, Peer Reviewed & Indexed Quarterly Journal

TWO-DAY ONLINE INTERDISCIPLINARY NATIONAL CONFERENCE ON

THE CONTRIBUTION AND RELEVANCE OF COMPREHENSIVE RESOURCES IN THE FORMATION OF HUMAN VALUES

On 19th & 20th September, 2025

Organized by

Indian Social & Research Foundation, Akola

KALA MAHAVIDYALAYA MALKAPUR

AKOLA (M.S.)

In Collaboration with

Panchasheel Teachers Education Society, Akola

DR. MANORAMA & PROF. HARIBHAU SHANKARRAO PUNDKAR ARTS, COMMERCE & SCIENCE COLLEGE

BALAPUR, AKOLA (M.S.)

&

AKOLA DISTRICT POLITICAL SCIENCE ASSOCIATION

(Reg.MH-38-2023)

Impact Factor 8.137
Special Issue Published on 19th September, 2025
www.ycjournal.net

Indian Social & Research Foundation, Akola

KALA MAHAVIDYALAYA MALKAPUR, AKOLA (MS)

(Reaccredited by NAAC)
(Affiliated to Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati)
In collaboration with
Panchasheel teachers education society, Akola

DR. MANORAMA & PROF. HARIBHAU SHANKARRAO PUNDKAR ARTS, COMMERCE AND SCIENCE COLLEGE, BALAPUR DIST. AKOLA (MS)

(AFFFILIATED TO SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY, AMRAVATI)
&

AKOLA DISTRICT POLITICAL SCIENCE ASSOCIATION (Reg.MH-38-2023)

organise

Two-Day Online Interdisciplinary National Conference on

19th & 20th SEP 2025

on

"The Contribution and Relevance of Comprehensive Resources in the Formation of Human Values"

PATRON
Dr. D. H. Pundkar

President, Indian Social & Research Foundation, Akola,
Principal, Dr. Manorama & Prof. Haribhau Shankarrao Pundkar Arts,
Commerce and Science College, Balapur Dist. Akola (M.S.), &
President, Akola District Political Science Association

ORGANISER
Dr. Gitali S Pande

SECRETORIES OF THE CONFERENCE

Dr. Dilip H Suryawanshi

Dr. Anant B Kharche

65.	डॉ. धैर्यवर्धन ह. पुंडकर	धर्माची राजकारण प्रस्थापनेतील,सामाजिक भूमिका, मूल्ये आणि अवस्था	376
66.	वंदना आनंदराव खिल्लारे, प्रा. डॉ. अशोक इंगळे	ग्रामीण स्त्री जीवनातील बदलते नैतिकमूल्य	380
67.	डॉ. विरेंद्र मुरलीधर घरडे	भारतीय राजकारणाचे बदलते स्वरुप व राजकीय सामाजिकरणाची आवश्यकता	383
68.	डॉ. नितीन रमेश भिंगारे	"भारतीय लोकसंख्येचे आव्हान"	387
69.	डॉ. गजानन बनचरे	मानव विकास : संकल्पना आणि व्याप्ती	392
70.	डॉ. सुनील बाबुलालजी पटके	मानवी मूल्य संवर्धन में संगीत की भूमिका	396
71.	श्री. निखिल सुधाकर सोळंके, डॉ. एस. पी. चव्हाण	क्रांतिकारकांच्या बलिदानातून नव्या मूल्यांची निर्मिती	401
72.	ओम सुरेश शिंदे , डॉ. सोनू सरन	नालंदा विश्वविद्यालय की शिक्षा प्रणाली और मानवीय मूल्यों का निर्माण	405
73.	कु. दिपीका रा. बुंदेले, डॉ. शैलेंद्र चव्हाण	सामाजिक एकात्मता, धार्मिक एकात्मता व राष्ट्रभक्तीमध्ये अहिल्याबाई होळकरांची भूमिका	408
74.	डॉ. प्रदिप विठ्ठलराव ताकतोडे	भारतीय अर्थव्यवस्था आणि मानवी मूल्ये	412
75.	डॉ. गोविंद तिरमनवार, विजय किसनराव भुयार	महात्मा गांधीजींच्या शैक्षणिक विचारातील मानवी मूल्ये आणि त्यांची प्रासंगिकता	416
76.	डॉ. गोविंद तिरमनवार, डॉ. छाया नेमान्नीवार	वर्धमान महावीरांच्या शिकवणीतील नैतिक व सामाजिक मूल्ये	421
77.	प्रा. डॉ. अरुण फरपट	राष्ट्रउभारणीत मानवी मूल्यांचे महत्त्व	425
78.	स्मिता मुरलीधर कोलते	आर्थिक न्याय: संसाधन वितरण आणि मानवी विकासातील नैतिकता	428
79.	श्री. संतोष नारायण तायडे, डॉ. अनंत आवटी	आदिवासी समाजाचा राजकीय सहभाग आणि मानवी मूल्ये	432
80.	प्रा. धनंजय पंजाबराव काळे	आर्थिक न्याय, संसाधनांचे वितरण आणि मानवी विकासाची नीतिमत्ता	437
81.	प्रा. डॉ. निलय देशमुख	इतिहास आणि मानवी मूल्ये	441
82.	प्रा. डॉ. धिरजकुमार नजान	ऐतिहासिक कथा, सामूहिक स्मृती आणि मूल्य-निर्मितीवरील त्यांचा प्रभाव	444
83.	प्रा. डॉ. एस. पी. चव्हाण	ऐतिहासिक कथां व सामूहिक स्मृतीतुन मानवी मूल्यांची निर्मिती	451
84.	प्रा.डॉ.प्रमोद रामेश्वर चव्हाण श्री.विनोद उखर्डा धर्माळ	कुशल कोंवर : भारत छोडो आंदोलनातील आसामचा हुतात्मा	455
85.	प्रा. डॉ. विनय वामनराव तायडे	तथागत गौतम बुद्धांचे नैतिक विचार	459
86.	परमेश्वर शेषराव सुर्वे, प्रा. डॉ. प्रमोद रामेश्वर चव्हाण	पंढरीनाथ सिताराम पाटील यांचे विचार व कार्य एक अभ्यास	464

87.	अमोल मधुकर ताळे, डॉ. प्रा. टी. डी. राजगुरे	स्वातंत्र्यानंतर महाराष्ट्र राज्यात व्यावसायिक शिक्षणाचा विकास	470
88.	श्री. सुनील यशवंतराव देशमुख	मानवी मूल्यांच्या निर्मितीत सर्वसमावेशक साधनसंपत्तीचे योगदान आणि उपयुक्तता	477
89.	अमिता मनोज चौधरी	स्वामी विवेकानंदांचे मूल्याधिष्ठित शिक्षणदर्शन: विश्लेषणात्मक अभ्यास	481
90.	डॉ. आशु आल्हाद भावसार- धारस्कर	मानवी मूल्ये : सामाजिक व सांस्कृतिक स्रोतांचा मुलाधार	485
91.	कु. श्रेया सुचेता पटवर्धन. प्रा.डॉ. संगीता बापट	मानवी मूल्यांच्या घडणीत संगीताचे योगदान : एक शास्त्रीय अभ्यास	492
92.	डॉ. राहुल भारती	वैश्वीकरण में मानवीय मूल्य	498
93.	डॉ.अशोक सुखदेव राठोड	भारतातील प्राचीन काळातील पंचायतराज व्यवस्थेचा अभ्यास	502
94.	प्रा.डॉ.सुरेश माळशिखरे	प्राचीन भारतातील नैतिक मूल्य-एक ऐतिहासिक अध्ययन	507
95.	डॉ. दिपाली प्रल्हादराव गावंडे	भारतीय समाज-संस्कृती आणि मराठी भाषा	510
96.	डॉ. दिलीप ह. सूर्यवंशी	महात्मा गांधी आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या चिंतनातील, व्यक्ती विकास आणि सामाजिक समन्वय साधनांची आवश्यकता व प्रसंगिकता	514
97.	प्रा. ए. बी. भावसार	मूल्यसंस्कार आणि संतसाहित्य	518
98.	डॉ. शैलेंद्र चव्हाण अतुल र. पडोळे	लोकशाही आदर्श, नागरिकत्व आणि मानवी मूल्यांच्या निर्मितीमध्ये अहिल्याबाई होळकर यांची भूमिका	524
99.	डॉ. विकास बी. चांदजकर	लोकशाही मूल्यांच्या रक्षणात नागरी संस्थांची भूमिका	528
100.	डॉ. राजकुमार बोन्डे	ग्रंथालयातील ज्ञान व्यवस्थापनात ग्रंथपालांची भूमिका	534
101.	डॉ. ओमप्रकाश साहेबराव बोबडे	प्राचीन भारतीय वैदिक साहित्यातील उपनिषदांचा सद्यकालीन समाजावर असलेला नैतिक प्रभाव.	539
102.	प्रवीण राजकुमार भगत	लोकशाही आदर्श, नागरिकत्व आणि राजकीय साधनसंपत्ती : मानवी मूल्यनिर्मितीतील परस्परसंबंध	543
103.	वर्षा मुरलीधर मेश्राम डॉ अपर्णा ऐस चौधरी	वाचन अभिरुची आणि सामाजिक माध्यम	549
104.	डॉ. गजानन संतोषराव कुबडे	मानवी विकास आणि शासन	554
105.	डॉ. अनुप्रिता जगन्नाथ मापारी	ऐतिहासिक संसाधनांतून मानवी मूल्यांची निर्मिती	560
106.	डॉ.वंदना मधुकरराव देशमुख	मानवी मूल्य, व्यक्तिमत्व विकास आणि शास्त्रीय संगीत संबंध	565
107.	डॉ. बळीराम परशराम अवचार	सामाजिक व सांस्कृतिक संसाधने: मानवी मूल्यांचा आधारस्तंभ	570
108.	डॉ नितीन उल्हासराव सराफ	शिवाजी महाराजांनी मूल्यनिर्मितीसाठी आपल्या मावळ्यांवर केलेले संस्कार : एक अभ्यास	578
109.	डॉ. सचिन सुरेशराव बंडगर	वैदिक और पौराणिक संगीत	582

RESEARCH NEBULA
IMPACT FACTOR 8.137 (SJIF)
www.ycjournal.net
Impact Factor 8.137
ISSN 2277-8071
Special Issue September 2025

Two-Day Online Interdisciplinary National Conference *on*

THE CONTRIBUTION AND RELEVANCE OF COMPREHENSIVE RESOURCES IN THE FORMATION OF HUMAN VALUES

On 19th & 20th September, 2025

KALA MAHAVIDYALAYA MALKAPUR, AKOLA (M.S.)

In Collaboration with

DR. MANORAMA & PROF. HARIBHAU SHANKARRAO PUNDKAR ARTS, COMMERCE & SCIENCE COLLEGE, BALAPUR, AKOLA (M.S.)

&

AKOLA DISTRICT POLITICAL SCIENCE ASSOCIATION (Reg.MH-38-2023)

ग्रंथालयातील ज्ञान व्यवस्थापनात ग्रंथपालांची भूमिका

Dr.Rajkumar G.Bonde (Librarian)
Department of Library
M.S.Gote, College Wasim

प्रास्तावना (Introduction)

प्राचीन काळापासून व्यवस्थापनाचे ज्ञान मनुष्याला अवगत आहे. जगातील विविध संस्कृतीमधील प्राचीन काळातील विकास यांची साक्ष देतो की मानवी संस्कृती आणि व्यवस्थापनाचे ज्ञान या दोन्हीला मोठी परंपरा आहे. समाजाचा घटक म्हणून जीवन जगणाऱ्या प्रत्येक प्रत्येक व्यक्तीचे उद्दिष्टे असतात. विविध साधनाचा परिणामकारकपणे उपयोग करूनही उद्दिष्टे साध्य करून घेण्याचा प्रयत्न व्यक्ती करीत असते. पण व्यक्ती जवळ असलेल्या भौतिक, शारीरिक व मानसिक अशा तिन्ही प्रकारच्या साधनांना शेवटी एक मर्यादा असतेच या मर्यादेमुळेच उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी प्रत्येक व्यक्तीला इतरांची मदत घेणे भाग पडते, तेव्हा अनेक व्यक्ती एकत्र येतात आपली साधने एक वटात व परस्परांशी सहकार्य करू लागतात.

असे सहकार्य हे जेव्हा संघटनेचे स्वरूप धारण करते, तेव्हा घ्या संघटनेला योग्य दिशा दाखवण्यासाठी प्रभावी बनवण्यासाठी व्यवस्थापनाची गरज भाजू लागते. एखादे कार्य किंवा क्रिया ज्या यंत्रणे करावी करण्यात येतात, त्या इंद्रनीला व्यवस्थापन असे म्हणतात.

ग्रंथालय हे देखील एक संघटनाचा आहे. आणि ग्रंथपाल हा ग्रंथालयाचा अविभाज्य घटक आहे. ग्रंथालयाचे मुख्यत. तीन घटक मानले जातात. ग्रंथ, वाचक आणि ग्रंथपाल असे ग्रंथालयाचे तीन घटक मानले जातात. वाचक आणि ग्रंथामधील महत्त्वाचा दुवा म्हणजे ग्रंथपाल या तिन्ही घटकांना एकत्र आणणे तरच ग्रंथालयाची संकल्पना स्पष्ट होते.

ग्रंथालय म्हणजे मानवी जीवनात अर्थ प्राप्त करून देणाऱ्या महत्त्वाच्या घटकांचा संग्रह या दृष्टीने पाहिले असता ग्रंथालयाचे महत्व आणखीनच ठळकपणे नजरेत भरते. याचबरोबर माहितीचा परिस्पोर्ट झाल्यामुळे माहिती शास्त्रातही बदल होत आहे. आधुनिक तंत्रज्ञानाने ग्रंथालय माहिती शास्त्राचे महत्व वाढविले आहे. माहिती शास्त्राच्या भिंती मर्यादित राहिले नसून आपणास हवी असणारी माहिती सुपर इलेक्ट्रॉनिक याद्वारे मिळवता येते. त्यामुळे माहितीशास्त्र हे आधुनिक उपकरणे नटलेले आहे.

ग्रंथपालाला ग्रंथालय माहिती शास्त्राचा विचार करताना तो विचारवस्थापनाशी निगडित असल्यामुळे व्यवस्थापनाचे महत्त्व जान ने आवश्यक आहे. व्यवस्थापन ही निर्णय व नेतृत्वाची कला आणि शास्त्र आहे अशाप्रकारे व्यवस्थापनाचे महत्त्व ग्रंथालय शास्त्रात आहे.

ग्रंथपाल हा ग्रंथालयाचा प्रमुख असतो. त्यामुळे ग्रंथालयाचे सर्व कारभार जसे देवघर विभाग, ग्रंथोपारचा निभा, वाचन कक्ष, निधी काउंटर व चौकशी विभाग या अंतर्गत ग्रंथालीन शेवगा कडून कार्य करून घ्यायची असता. ही सर्व कामे व्यवस्थित रित्या पूर्ण करण्यासाठी व्यवस्थापनाची नितांत आवश्यकता असते. त्यासाठी ग्रंथपालाच्या अंगी असणारी बुद्धिमत्ता उपक्रमशीलता सहानुभूती, जबाबदारी व्यवसायिक दृष्टिकोन, या गुणांची त्याला मदत होते. वरील सर्व बावीशी ग्रंथपालाला व्यवस्थापन शास्त्रातील नियोजन, संघटन, सेवक व्यवस्थापन, नेतृत्व गुण व नियंत्रण या कार्याची सांगड आवश्यक आहे. तेव्हाच ग्रंथपालाला ग्रंथालिन माहिती शास्त्र सोबत व्यवस्थापन शास्त्राचा समतोल राखणे शक्य होईल.

ग्रंथपालाने ग्रंथालय व माहिती शास्त्राचे ज्ञान संपादित केले असते. अधि अधिक उपयोग ग्रंथालयामध्ये प्रत्यक्ष कार्य करीत असताना अधिक कार्यक्षम पणे करण्यासाठी व्यवस्थापन शास्त्राची मदत घेणे तसेच व्यवस्थापन तंत्राचा उपयोग करून ग्रंथालयाचे सर्व कार्य सुरळीतपणे पार पाडणे हे ग्रंथपालावर सर्वात मोठी जबाबदारी असते. ती जबाबदारी पार पाडताना व्यवस्थापन शास्त्र व माहिती शास्त्र यामध्ये संतुलन राखणे. कसे आवश्यक आहे हे या निबंधद्वारे स्पष्ट करण्यात आले आहे.

विषय प्रवेश

ग्रंथपालाने ग्रंथालय व माहिती शास्त्राचे ज्ञान संपादित केले असते. त्या ज्ञानाचा अधिकार उपयोग ग्रंथालयामध्ये प्रत्यक्ष व कार्य करीत असताना अधिक कार्यक्षमपणे करण्यासाठी व्यवस्थापन शास्त्राची मदत घेणे, तसेच व्यवस्थापन तंत्राचा उपयोग करून ग्रंथालयाचे सर्व कार्य सुरळीतपणे पार पाडणे हे ग्रंथपालवर सर्वात मोठी जबाबदारी असते, ती जबाबदारी पार पाडताना व्यवस्थापन शास्त्र व माहितीशास्त्र यामध्ये संतुलन राखणे, कसे आवश्यक आहे हे आणि बंद द्वारे स्पष्ट करण्यात आली आहे.

ग्रंथालय आणि व्यवस्थापन शास्त्र

ग्रंथाल्ली ही एक सेवाभावी संस्था आहे.व्यापारी संस्था, औद्योगिक संस्थेकडून निराळी आहे. ग्रंथालयाच्या वार्षिक अहवालावरून त्याच्या कार्याची यशस्विता येते. हे यश जर व्यवस्थापन योग्य केले असेल तर सहज प्राप्त होते.

* **व्यवस्थापनाच्या व्याख्या**

1) व्यवस्थापन म्हणजे भविष्यातील अंदाज, नियोजन संघटन, आदेश, समन्वय व नियंत्रण करणे होय.
2) व्यवस्थापन ही निर्णय व नेतृत्वाची कला आणि शास्त्र आहे.
3) व्यवस्थापन योग्य मार्गदर्शन करून लोकांना प्रेरणा देणारी कला आहे.

4) गटाने काम करणारे कर्मचारी आपले निवडक उद्दिष्टे कार्यक्षमतेने पार पाडू शकतील अशी अनुकूल वातावरण निर्मिती व व ती टिकवण्यासाठी प्रक्रिया म्हणजे व्यवस्थापन

*** ग्रंथालय व्यवस्थापनाची आवश्यकता**

ग्रंथालय ही एक सामाजिक संस्था आहे. ग्रंथालय हे वाचकांना सेवा देण्याचे कार्य करतात. ज्ञानदान करणे हे ग्रंथालयाचे मुख्य कार्य मानले गेले आहे. ग्रंथालय परिसर, भाषिक गट, व शैक्षणिक गरजा इत्यादी बाबीचा विचार ग्रंथालय सेवेची तरतूद करताना केला जातो. नियोजित व्यवस्थापन अधिक प्रभावी व दीर्घकाळ टिकणारी ग्रंथालय सेवा घ्यायला उपकार ठरते. व्यवस्थापनाची तत्वे ही मानवी वर्तणुकीबद्दल स्पष्टीकरण देतात. त्यामुळे त्या तत्त्वात गणित दर्जाचा अचूकपणा व नेमकेपणा नसतो.श्री. उर्विक याने व्यवस्थापन तत्वांना विचार करण्याची लघु लिपी म्हटले आहे. ही तत्वे व्यवस्थापन स्वरूप स्पष्ट होण्यासाठी कार्यक्षमतेतील वाढीसाठी व्यवस्थापनातील संशोधन, उद्दिष्ट कृतीसाठी आवश्यक ठरतात. तत्त्वामुळे किमान प्रयत्नात कमाल फलश्रुती साध्य होते.वेळ. पैसा व श्रम यांच्या अभाव तळला जातो.

ग्रंथालयातील व्यवस्थापनात ग्रंथपालाची भूमिका

माहिती तंत्रज्ञानाच्या वापरामुळे 21 व्या शतकातील ग्रंथालयाचे स्वरूप बदलत चालले आहे. पारंपारिक व्यवस्थापनाच्या पद्धतीत ग्रंथालयामध्ये यशस्वी होऊ शकत नाही. माहिती तंत्रज्ञानामुळे दळणवळणाच्या संदर्भात झालेले बदल लक्षात घेऊन ग्रंथालय सेवांच्या व्यवस्थापनातही बदल करणे आवश्यक आहे. कार्यक्षम व्यवस्थापनासाठी फक्त माहिती साधने ग्रंथालयाकडे उपलब्ध न करता व्यवस्थापनाची आधुनिक पद्धती अवलंब करणे आवश्यक आहे.

ग्रंथालयाचे व्यापक दृष्टीसमोर ग्रंथपालाची भूमिका देखील अधिक जबाबदारीची आहे. पूर्वीच्या काळी ग्रंथ कडे कुलपात ठेवत असतं. परंतु काळ बदलत आहे. तेव्हा ग्रंथपालाने वाचकाच्या गरजा भागतील अशा तऱ्हेचा योग्य ग्रंथ संग्रह केला पाहिजे. ग्रंथ ग्रंथालयात आल्यापासून तो ग्रंथ वाचकाजवळ पोहोचे ग्रंथ त्या सर्व प्रक्रियेमध्ये व्यवस्थापन आवश्यक आहे. ग्रंथालयाची जी विविध कार्य आहेत. जसे देवघर विभाग. ग्रंथोपस्कार विभाग, संदर्भ सेवा विभाग, ग्रंथोपार्जुन विभाग. वाचन कक्ष निधी काउंटर चौकशी विभाग ही सर्व कार्य करून घेत असताना ग्रंथपालाजवळ खुशाग्र बुद्धिमत्ता हवी. अफाट वाचनाची ओढ हवी, जिज्ञासू मूर्ती हवी तसेच वाचकाची सेवा करण्याची तळमळ व त्याप्रतिनिष्ठ हवी.

❖ ग्रंथपालामध्ये पुढील गुणाचा अंतर्भाव असावा.

बुद्धिमत्ता उपक्रमशीलता सहानुभूती जबाबदारी व्यवसायिक दृष्टिकोन निर्णय क्षमता अद्यावतता.

ग्रंथपालाला ग्रंथालयातील कार्य सुरळीतपणे करून घेण्यासाठी त्याची अंगी वरील गुण असणे आवश्यक आहे, तसेच त्याला व्यवस्थापन योग्य रीतीने हाताळता येणे आवश्यक आहे. व्यवस्थापन एक शास्त्र आणि करता आहे. ही शास्त्र कला त्याच्याजवळ असणे आवश्यक आहे. त्याचबरोबर सकल गुणवत्ता व्यवस्थापनाचा ही अवलंब करणे आवश्यक आहे. सकल गुणवत्ता व्यवस्थापन म्हणजे कार्यक्षमता प्रशासन आणि ग्रंथालयातील सर्वच कामाचा दर्जा चांगला असणे होय. थोडक्यात कोणते व्यवस्थापनाचे गुणवत्ता वाढवण्यासाठी सतत सुधारणा व सर्वाचा सहभाग हया दोन गोष्टीवर सकल गुणवत्ता व्यवस्थापनाचा भर आहे. सकल गुणवत्ता व्यवस्थापनाचा ग्रंथालयात अवलंब करताना वाचकांना केंद्रबिंदू मानून ग्रंथालय सेवेचे व्यवस्थापन अपेक्षित आहे. त्यानुसार खालील तत्वे सांगता येतील.

व्यवस्थापनाची तत्वे

तज्ञ लेखकाने व्यवस्थापन शास्त्राची काही मूलभूत तत्वे सांगितली आहे. या तत्त्वाचा उपयोग अप्रत्यक्ष कारवाईत व्हावा हा त्यामागील उद्देश आहे.

- कार्य विभागणी (Divisoin of work)

संस्था जसजशी उदंड होत जाते तर तसे तिच्याशी निगडित असलेले कार्य आणि जबाबदारी यांच्या व्याप वाढत जातो. म्हणून कार्याची योग अशी विभाजन करणे आवश्यक ठरते. त्यामुळे कार्यातील कौशल्य विकसित होते.

- अधिकार आणि जबाबदारी (Authority and Responsibility)

अधिकार आणि जबाबदारी हे वेगळे करता येत नाही एखाद्या व्यक्तीला त्याने केलेल्या कामाच्या परिणामास जबाबदार धरावयाचे असेल तर ते काम यशस्वीपणे पार पाडण्यासाठी आवश्यक असलेले संपूर्ण अधिकार त्याच प्राप्त करून दिले पाहिजे.

- शिस्त (Discipline)

यामध्ये नियमितपणा, योग्य वर्तणूक, परस्पर संबंधाची जोपासना,...

व्यवस्थापनाची कार्य (The function of management)

व्यवस्थापनाच्या कार्यात्मक बाबी म्हणजे नियोजन संघटन कर्मचारी व्यवस्थापन, निर्देश, समनयोगीकरण, प्रति वृत्त सादरीकरण आणि अर्थसंकल्प तयार करणे लोथर, गुलिक आणि लिडोल उर्विक या व्यवस्थापनाच्या कार्याचा विचार मांडला. त्यांनीही कार्य सांगताना एक सज्ञा तयार केली POSDCORB

नियोजन Planning , संघटन Organizing ,कर्मचारी भरती Staffing, निदर्शन Directing, समन्वय Co - Ordination, अहवाल तयार करणे Reporting, अर्थसंकल्प तयार करणे Budgeting,

अशाप्रकारे व्यवस्थापन कार्या नियोजन, संघटन कर्मचारी भारतीय निर्देशन समन्वय अहवाल तयार करणे व अर्थसंकल्प तयार करणे इत्यादीचा समावेश असावा.

- **सारांश (Summary)**

ग्रंथालय एक सेवाभावी संस्था आहे. यामध्ये येणाऱ्या विधवाचक वर्गाच्या विविध गरजा पूर्ण करण्याची ध्येय समोर ठेवून ग्रंथालय आपली कार्य करीत असतात, त्यामुळे येथील ग्रंथपालाच अतिशय महत्वाचा पार पाडावी लागेल. व्यवस्थापन शास्त्राच्या अनुषंगाने नियोजन, संघटन, समन्वय, वार्षिक अहवाल, दिशा निर्देशन, नियंत्रण इत्यादी कार्य व्यवस्थित पार पाडावी लागतात. त्यामुळे ग्रंथालय व्यवस्थापनात ग्रंथपालाचा महत्वपूर्ण भूमिका असते. आधुनिक काळातील संकल्पनेने नुसार ग्रंथालयात माहिती केंद्र म्हणून समजले जाते. वाचकांची ज्ञान लावसा योग्य वाचन साहित्य पुरवून पूर्ण केली पाहिजे. प्रत्येक वाचकाला त्याचा ग्रंथ आणि प्रत्येक ग्रंथाला त्याचा वाचक मिळवून देण्याचे कार्य ग्रंथपालाने करावयाचे असते. त्यासाठी ग्रंथपालाची अंगी काही गुण म्हणजेच गुणवत्ता पात्र सहसा आणि सदैव कार्य तत्पर असायला पाहि**r-**

संदर्भसूची (Reference)

1. Bhagwat, 'Sasikala Basic Principles of Library Management,' Pune: Universal Publication,2003,Pg.No.1-2
2. Potdar ,S. P. 'Library Total Quality Management Knowledge ,'Gangotri (June -July August 2007), Pg.No.3-11
3. Kulkarni,S.A. 'Knoledge management is a new age challenge, Gangotri (March -April 2005), Pg.No.33-37

4. Morem, S.M. 'Management's Work Granth Parivar (Feb.March -April 2003), Pg.No.7 - 5
5. Habbu ,Vedavati 'Arkahat Pranit of Library Management (Dec -Jan 2003), Pg.No.4-9
6. Bhagwat, 'Sasikala Basic Principles of Library Management,' Pune: Universal Publication,2003,Pg.No.1-2 - 3